

Ульянова К. М., Захарова М. В. Національно-етнічна своєрідність становлення періодики Луганська // Соціальні комунікації: теорія, історія, регіональний дискурс: науковий збірник / Редкол.: В.М. Галич (гол. ред.), К. М. Ульянова (заст. гол. ред.) О. С. Куцевська, Ю.Є. Соловійова, Н. Є. Манич. Передм. К. М. Ульянової. – Рівне: О. Зень, 2015. С. 155 – 160.

Ульянова К. М., Захарова М. В.

НАЦІОНАЛЬНО-ЕТНІЧНА СВОЄРІДНІСТЬ СТАНОВЛЕННЯ ПЕРІОДИКИ ЛУГАНСЬКА

Становлення східноукраїнської журналістики відбувалося протягом довготривалого історичного шляху в процесі формування національно-культурної й соціально-етнічної спадщини регіону. Її генеза пов'язана з утворенням на початку ХІХ ст. Харківського університету – найпотужнішого культурного центру Східної України. Часописи-первістки «Харьковский еженедельник», «Харьковский Демокрит», «Украинский вестник», створені харківськими мислителями на поч. ХІХ ст., мали яскраво виражену специфіку українського, точніше, слобожанського менталітету. Більшу частину друкованого простору цих часописів становили українськомовні тексти, що вочевидь засвідчило виразний прояв національного характеру українського народу в складі Російської імперії.

У 1838 р. в усіх регіонах України з'явилися офіційні періодичні видання, які мали у своїх назвах топоніми кожної з губерній. Так з'явилися «Екатеринославские губернские ведомости» – перша офіційна газета Катеринославського губернського правління. На сьогодні видання має велику історичну цінність для дослідників, оскільки його матеріали «не підлягали цензурі (за винятком 1863 і 1881 рр.). Цим пояснюється той факт, що багато вчених із задоволенням публікували в них свої матеріали з місцевого краєзнавства» [2, с. 236].

Осередком журналістики Донбасу на початку ХХ ст. було повітове містечко Луганськ – центр металургійної та гірничої промисловості в краї. Активізація суспільно-політичної та соціокультурної діяльності в Луганську та повіті пов'язане із зародженням перших друкованих органів напередодні буржуазно-демократичної революції в Росії. Так, у 1903 р. з'явилися одразу дві російськомовні газети – «Листок объявлений Славяносербского земства» і «Донецкий листок». Інформаційний сплеск у Луганську припадає на революційний період 1905 – 1907 рр. У цей час вийшло близько 10 нових газет російською мовою, найбільш відомими серед яких стали «Донецкое эхо», «Донецкая истина», «Донецкая жизнь», «Северный Донец» та ін. Усі вони мали проросійську орієнтацію, а у своїй програмі чітко дотримувались напрямку певної прогресивної партії Росії: «Донецкое слово» – конституційно-демократичної, «Донецкое эхо» – партії «Народной свободы», «Северный Донец» – ліберально-демократичної, «Донецкий колокол» – більшовицької тощо.

У післяреволюційний період на інформаційний ринок Луганська виходить преса єврейської етнічної общини, яка на початок ХХ ст. становила близько 20% від загальної кількості міського населення. Незважаючи на існування в Російській імперії «смуги єврейської осілості», за указом Катерини ІІ від 23 грудня 1971 євреям дозволялося селитися в Катеринославській губернії з метою розвитку промисловості в новому краї. Із цього часу їхня життєдіяльність на території Луганщини активізувалася в усіх відношеннях і напрямках, а особливо в освітньо-інформаційному. У місті функціонували 4 училища різних розрядів і видавалися дитячі та педагогічні

ілюстровані журнали, у тому числі й російськомовні. Перший із них – щотижневий педагогічний науковий дитячий журнал «Гапрахім» (у деяких джерелах «Напрахім», «Апрахім»), який у перекладі з єврейського означав «Квіти», виходив на івриті за редакцією П. М. Левнера, проіснувавши з 1907 до 1913 рр. Дослідниця катеринославської преси О. Школьна зазначила: «як доповнення до тижневика, вийшов російсько-єврейський кишеньковий словник. Це був єдиний журнал, який видавався мовою свого народу, інші видання, які з'явилися пізніше, використовували російську мову» [4, с. 39].

Варто наголосити, що з шести газет, які виходили в дореволюційному Луганську, лише в одній – «Листке обявленій Славяносербского земства» – редактором був українець за походженням, голова повітової Земської управи. В інших ними були характерні представники єврейського народу: редактор-видавць щоденної «Донецкой жизни» – Л. Ю. Гіпшман, «Донецкого бассейна» – А. І. Гуревич. До того ж щотижневий журнал «Гапрохім» видавався й редагувався луганським громадським раввіном (головою єврейської общини на Луганщині) І. М. Левнером; щотижневий російськомовний дитячий журнал, призначений для єврейських дітей «Цветник Иудеи» виходив за редакцією єврея І. С. Житомирського (він же був одним із редакторів газети "Донецкая жизнь" (1909 – 1914 рр.). Ще один дитячий ілюстрований журнал «Юный Израиль» (1909 – 1912 рр.) видавав Ц. Г. Лейфер, а його редактором був Ш. В. Люріє.

Довідкове видання «Весь Луганск в кармане. Адрес-календарь и справочная книга города и окрестностей», що виходило в 1912 р, подавало цілий розділ під назвою «Иноверческий календарь», де описувалися найбільш значущі іудейські свята – Пурім, Рош-Га-Шана, Йом-Кіпур, Ханука [5]. Слід також зазначити, що вказаний вище довідник заявив про наявність найбільших в Луганську видавництв, керівниками яких були представники єврейської національності – С. Гаммарштейн, І. Гінзбург та І. Житомирський. Дослідниця видавничої справи Луганщини Є. Кравченко констатує, що друкарня останнього з перерахованих діячів була найбільш відомою й досить продуктивною в місті, була добре оснащена, мала великий вибір шрифтів і матеріалів, що дозволяло виконувати друківні роботи різної складності [1, с. 64]. Учена припускає, що саме це відрізняло її від інших видавничих підприємств Луганська. Додамо, що в одному з рекламних оголошень вказувалося: «за художнє виконання робіт видавництво І. М. Житомирського нагородили золотою медаллю і почесним знаком на виставці в Остенді (Бельгія)» [5].

Досить довгий час видання єврейської общини були єдиними на території області спеціалізованими (дитячими і сімейними) літературними й науковими журналами. Вони відрізнялися ілюстративністю матеріалу, широким проблемно-тематичним розмаїттям. Можна з упевненістю стверджувати, що Луганськ був першим містом у Російській імперії за кількістю єврейської періодики.

Післяреволюційний період характеризується заснуванням україномовної преси на Сході України, яка склала «золотий фонд» української національної журналістики. На сторінках таких видань, як «Запоріжжє», «Добра порада» (Катеринослав), «Слобожанщина», «Степ» (Харків), «Хлібороб» (Лубни), «Слов'яносербський хлібороб» (Луганськ) та ін. розвивалася яскрава ідеологічна боротьба. Матеріали мали дискусійний характер, пропагували українську мову та культуру, сприяли духовно-патріотичному розвитку східноукраїнського населення. Українськомовна національна преса сміливо й потужно заявила про свої можливості, із самого початку задаючи високі професійні стандарти.

Підсумовуючи, відзначимо, що інформаційний простір Луганщини в період становлення періодичної преси був достатньо різноплановим в національно-етнічному відношенні, поєднуючи в собі російськомовні видання, українську націоналістичну

пресу й періодику національних меншин. Центральне місце у видавничій справі Луганська займали провінційні російськомовні газети, складаючи найбільшу частину друкованої продукції міста. Поява українськомовної періодици пов'язана з революційними подіями 1917 р; до цього моменту вона не мала самостійного матеріального вираження й поширювалася на території Луганського краю з губернських центрів: Харкова й Катеринослава. Преса національних меншин матеріалізувалася в спеціалізованих єврейських виданнях, які відрізнялися досить високим професіоналізмом і широкою ілюстративністю подачі матеріалу.

Література

1. Кравченко О. Видавнича справа Луганська від зародження до 30-х рр. ХХ ст. // Медіапростір Луганщини в науковому вимірі: зб. Наук. ст. / за ред. В. М. Галич. – Луганск: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2009. – С. 59 – 73. **2. Кузнякова Т. В.** Генеза періодичної друкованої преси в Україні / Т. В. Кузнякова // Поліграфія і видавн. справа. – 2012. – № 1. – С. 235–241. **3. Назаров М.** Евреи в Луганске // Жизнь Луганска. – 2005. – №51(260). **3. Школьна О. Д.** Преса Катеринославської губернії (1905 – 1907) : тематичні аспекти, тенденції розвитку // Наукові записки інституту журналістики. – 2005. – Т. 21. – С. 39. **4. Шнирмен Е., Кулашкин М.** Весь Луганск в кармане // ГАЛО. – ДИФ № 100.

В статье рассматриваются национально-этнические процессы функционирования печатной периодики Луганска на начальном этапе ее становления, которая объединяла в себе провинциальные русскоязычные газеты, специализированные еврейские издания и украинскую националистическую прессу.